

Juhlapuhe 29.5.2023, Pielavesi 150 vuotta
ylivohtaja Soile Lahti

Arvoisa kunnanvaltuusto, kunnanjohtaja, hyvä juhlaväki

Kun kunnanjohtaja Johanna Viita otti yhteyttä ja pyysi minua pitämään juhlapuheen tässä tilaisuudessa Pielaveden kunnan täyttäessä 150 vuotta, minulle oli selvää, että järjestän osallistumiseni tavalla tai toisella. Pielavesi on syntymäkotikuntani, kuten myös isäni syntymäkotikunta, ja meillä on perheeni kanssa vapaa-ajankoti täällä. Moni muukin on ponnistanut maailmalle juuri Pielavedeltä ja yhteistä meille kaikille on varmasti se, että muistellemme lämmöllä juuriamme.

Pielaveden kunnan 150-vuotiseen historiaan mahtuu paljon, ja niistä puhutaan ja on puhuttu varmasti näin juhluvuonna paljon. Minä suuntaan katsetta enemmän tulevaan ja siihen, mitä asioita tulevaisuuden Pielaveteen liittyy.

Lähdetään aluksi liikkeelle perustavaa laatua olevien asioiden ääreltä.

Suomen perustuslain mukaan valtiolta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Edustuksellisen demokratian lisäksi yksilöllä on muutenkin oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja oman elinympäristönsä kehittämiseen. Kunnallinen itsehallinto, kunnat, ovat keskeinen osa tätä suomalaista kansanvaltaista hallintojärjestelmää. Perustuslain kunnallisen itsehallintosäännöksen mukaan Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon.

Kunnallinen itsehallinto on siis ennen muuta kunnan asukkaiden itsehallintoa ja kunnan asukkaalle kuuluva oikeus. Periaate ilmenee suoraan myös kuntalaista, jonka tavoitesäännöksen mukaan lailla on tarkoitus luoda edellytykset kunnan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiseksi kunnan toiminnassa.

Oikeudellisilta perusteiltaan kunta ei siten ole ensisijaisesti palveluntuotantokoneisto eikä hallinto-organisaatio kuten se usein ehkä

mielletään, vaan asukkaidensa yhteisö, jossa ylintä päätösvaltaa käyttää kunnan asukkaiden valitsema valtuusto. Kunnan asukkailla on myös muita suoran osallistumisen keinoja käytettävissään. Kunta olemme aina me, sen asukkaat.

Perustuslaissa suojatun itsehallintonsa nojalla kunta hoitaa itselleen ottamansa tehtävät, joista puhutaan vakiintuneesti kunnan yleisenä toimialana, ja järjestää sille laissa erikseen säädetyt tehtävät, joista puhutaan taas kunnan erityisenä toimialasta. Erityisen toimialan tehtävät kunnan on hoidettava, mitä varten kunnalle osoitetaan valtionosuuksia rahoitusperiaatteen mukaisesti. Yleisen toimialan tehtävissä kunnalla on laajempaa harkintavaltaa.

Kuntien viesti on kuitenkin aina välillä ollut se, että käytettävissä oleva rahoitus ei riitä näiden laissa säädettyjen tehtävien ja erityisen toimialaan kuuluvien velvoitteiden hoitamiseen, sen lakisääteisten palveluiden tuottamiseen. Aluehallintovirastossakin, kun valvomme kuntien toiminnan lainmukaisuutta, olemme joutuneet puuttumaan näihin vastaaviin tilanteisiin, joissa kunta ei ole kyennyt toteuttamaan tehtäviään lainmukaisella tasolla. Kun kunnan erityinen toimiala ja laissa säädetyt tehtävät ovat vieneet suuren osan kuntien taloudellisesta liikkumavarasta voidaankin kysyä, mikä on se tila, joka todellisuudessa on jäänyt kunnan yleisen toimialan mukaiseen toimintaan eli itsehallintonsa nojalla ottamien tehtävien hoitamisen rahoittamiseen? Sillä mitä asukkaiden itsehallintoa se on, että voimavarat kuluvat erityisen toimialan tehtäviin ja kunta pääasiassa toimeenpanee hyvin yksityiskohtaista ja tiukasti ohjattua lainsäädäntöä?

Sote-palveluiden ja pelastustoimen siirryttyä hyvinvointialueille meillä onkin tulevaisuudessa entistä enemmän tilaa -ja myös syytä- puhua kunnan yleisestä toimialasta. Hyvinvointialueuudistuksen jälkeisissä sivistys- ja elinvoimakunnissa vastaavaa yksityiskohtaista lainsäädännöllistä ohjausta ei ole ja niissä jää aidosti tilaa itsehallinnolle ja paikallisella harkinnalle.

Hyvät kuulijat,

Sitran mukaan yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde pohjautuu yhteisyyden tunteelle. Se pitää yhteiskunnat koossa. Yhteisöllisyys ja yhteisöt ovat välttämättömiä ihmisen olemassaololle ja toiminnalle. Meille jokaiselle on tärkeää tuntea kuuluvansa johonkin, oli se perheyhteisö, työpaikan yhteisö tai joku muu, ja jos muuta yhteisöä ei ole, jokainen meistä kuuluu aina johonkin kuntaan. Kunnilla on sitä kautta paikallisena yhteisönä julkisen hallinnon parhaat välineet vaikuttaa ihmisten yhteisöllisyyden tunteeseen ja sitä kautta hyvinvointiin.

Tämä on tärkeää, sillä aikamme suurimpia hyvinvoinnin ja sisäisen turvallisuuden uhkatekijöitä on syrjäytyminen. Se kertoo, että jokin yhteisöllisyydessä on mennyt pahasti pieleen, eikä edes yhteisöllistyminen asuinkuntaan ole onnistunut. Yhteiskunnan vakautta kehitetään vahvistamalla yhteisöllisyyttä ja ehkäisemällä polarisaatiota, etenkin nuorten miesten syrjäytymistä. Tässä jokaisella kunnalla on tulevaisuudessa tärkeä tehtävä.

Hyvät kuulijat

Kunnan elinvoimasta puhutaan paljon ja varmasti täällä Pielavedelläkin. Abstrakti elinvoiman käsite saa sisältöä, kun sitä jäsennetään toimenpiteinä esimerkiksi:

- maankäytössä ja asuntopolitiikassa
- yritysten kasvua ja kansainvälisyyttä tukevilla yrityspalveluilla sekä vastaisuudessa yhä enemmän myös työllisyyspalveluilla
- ammatillisen koulutuksen omistajaohjauksessa tai yliopistojen kanssa tehtävässä yhteiskehittämisessä innovaatioiden edistämiseksi
- tapahtumien järjestämistä tukevassa toiminnassa ja lupakäytännössä tai yhteistyössä yhdistysten ja kolmannen sektorin kanssa
- vetovoimaa lisäävien liikunta- ja kulttuuripalveluiden kehittämisessä sekä tietysti myös hankinnoissa

Nämä elinvoimaan liittyvät asiat ovat keskiössä tulevaisuuden kunnissa, ja ne kuuluvat kunnan johtamisen agendallekin vahvasti. Pielavedellä, kuten monissa muissakin Itä-Suomen pienemmissä kunnissa, on tehty tässä suhteessa aivan erinomaista työtä ja siihen panostamalla jatkossa luodaan

kunnille koosta riippumatta menestyksen eväitä. Työ, jota kunnissa elinvoiman vahvistamiseksi tehdään, osaltaan luo edellytyksiä koko Itä-Suomen ja Suomen kilpailukyvyille ja kasvulle.

Hyvä juhlaväki,

Venäjän laittoman hyökkäyssodan Ukrainaun myötä Suomen turvallisuustilanne ja koko geopoliittinen asemamme on muuttunut. Syntynyt epävakaus on kaikessa surullisuudessaan alleviivannut Itä-Suomen mutta minusta myös kuntien toiminnan merkityksellisyyttä. Nyt ymmärretään, että Itä-Suomen asia on turvallisuuspolitiikkaa ja sitä kautta koko Suomen asia, sillä mitä elinvoimaisempi Itä-Suomi ja sen kunnat ovat, sitä turvallisempaa täällä on.

Kun kauppa ei käy Venäjälle eikä Venäjältä ja matkailu pysähtyy, se osuu ensin Itä-Suomeen mutta lopulta kyllä koko maahan. Jokainen myös tiedämme, miten löyhästi kiinni oleva tyhjempi alue pärjää.

Valtiosihteeriryöryhmä selvittikin Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaun vaikutuksia itäisen Suomen talouteen ja esitti toimenpiteitä alueemme elinvoiman vahvistamiseksi. Itä-Suomen tulevaisuus nähdään tämän vision mukaan koostuvan neljästä teemasta: vireästä elinkeinoelämästä, eteenpäin katsovasta koulutuksesta, vakaista oloista ja saavutettavuudesta. Esille nostetut teemat liittyvät keskeisesti niihin asioihin, joihin kunnissa voidaan vaikuttaa, saavutettavuutta ehkä lukuun ottamatta.

Meillä itsellämme onkin alueena nyt tärkeää ryhtyä visiotavoitteen edellyttämiin toimiin, viivyttelämättä ja hyvässä yhteistyössä. Tässä työssä tarvitaan kuntia, Pielavettäkin, sillä menestys tehdään yhdessä. Emme voi jäädä odottelemaan, mitä jossain muualla tehdään tai mitä maan hallitus tekee, vaan jokaisella itäsuomalaisella toimijalla on tässä vastuunsa.

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuusmallin mukainen valmius ja varautuminen edellyttää onnistunutta yhteistoimintaa siviiliyhteiskunnan kaikilla tasoilla, myös kunnissa. Itäisen Suomen kunnat, niiden kriittinen infrastruktuuri ja palvelut ovat arvaamattomalle itänaapurillemme kiinnostavia kohteita ja on jo viitteitä siitä, että avointa yhteiskuntaamme

yritetään käyttää hyväksi. Jokaisen kunnan on nostettava myös oma varautumisen tasonsa nyt korkealle muun muassa hybridivaikuttamiseen vastaamiseksi ja tunnistettava ne tekijät, jotka sisäiseen turvallisuuteen vaikuttavat. Suomi ei ole varautunut ennen kuin kunnat ovat varautuneet. Ajat ovat tässäkin suhteessa tänään toiset kuin ennen, kun Tasavallan presidentin kuvaamalla tavalla naamiot on nyt riisuttu.

Ei voida sanoa, mitä tulevaisuus tuo tullessaan eivätkä kaikki onnistumisen eväät välttämättä ole käsissämme. Mutta ne, jotka ovat, kannattaa käyttää hyödyksi.

Hyvä juhlaväki

Puhuin alussa kunnan perustehtävästä, asukkaiden itsehallinnon toteuttamisesta, yhteisöllisyydestä, sivistyksestä ja elinvoimasta sekä turvallisuudesta, jotka määrittävät kuntien ja myös Pielaveden tulevaisuutta. Kovan elinvoiman rinnalla tulee nähdä pehmeän elinvoiman asioita - erottautumista, identiteettiä sekä uusiutumista- ja oppimiskykyä. Näissä oikeasti erinomaisilla kunnilla on niiden koosta riippumatta paljon hyödyntämätöntä potentiaalia.

Olen vanhastaan oppinut lauseen, jonka mukaan Pielavesi ponnistaa luonnostaan ja tiedän, että olette näin juhlavuonna pohtineet näitäkin uudelleen. Katsoin Pielaveden kunnan verkkosivuilta, että kunnan uusi ilme perustuu kirkkaiseen ja kalaiseen vesiin, riistaiseen metsiin sekä pielavetisten porukkahenkeen, ongelmanratkaisutaitoon ja yritteliäisyyteen. Minusta olette kiteyttäneet tähän varsin erottuvia ja oman kokemukseni mukaan myös aidosti pielavetistä identiteettiä kuvaavia pehmeän elinvoiman asioita. Ne ovat juuri niitä seikkoja, joita tulevaisuuden kunta varmasti tulee tarvitsemaan, joten tässä mielessä olette 150-vuotiaaksi aivan erinomaisesti ajan hermolla.

Paljon onnea ja menestystä 150-vuotiaalle Pielavedelle. Toivottavasti jatkatte aidolla ja omaleimaisella tiellä tulevatkin 150 vuotta kunnan perustehtävää vaalien.

Lisätietoja

ylijohtaja Soile Lahti, etunimi.sukunimi@avi.fi, p. 0295 016 000 (vaihde), Itä-Suomen aluehallintovirasto